

УДК 342.9

Ірина ХОМИШИН

Національний університет “Львівська політехніка”,
заступниця директора з науково-педагогічної роботи
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
докторка юридичних наук, професорка
iryna.y.khomyshyn@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-6180-3478

Вікторія ГАТАЛА

Національний університет “Львівська політехніка”,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
viktorii.hatala.mpvprz.2024@lpnu.ua
ORCID: 0009-0003-7603-0855

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

<http://doi.org/10.23939/law2024.44.290>

© Хомишин І., Гатала В., 2024

У статті досліджено проблему корупції у Збройних силах України та вказано на різноманітні фактори, які сприяють її поширенню. Серед таких факторів вагоме місце посідають недостатня заробітна плата військовослужбовців, нестабільність нормативно-правової бази, недостатність контрольних механізмів та низький рівень етичної свідомості серед військового командування. Проведений аналіз показує, що ці фактори створюють серйозні виклики у сфері запобігання корупції у структурах Збройних сил України.

З метою ефективної боротьби з вищезазначеною проблемою автори пропонують низку конкретних заходів та рекомендацій. Спершу треба здійснити системні зміни у сфері фінансового контролю, зокрема збільшення прозорості та відповідальності за використання бюджетних коштів. Крім того, важливим є розвиток ефективної системи моніторингу та аудиту, яка б давала змогу вчасно виявляти випадки корупції.

Додатково автори рекомендують зосередитися на підвищенні етичної культури серед військовослужбовців через впровадження спеціалізованих програм та навчань з питань моральності та професійної етики. Також важливо вдосконалити систему внутрішнього контролю та дисципліни і забезпечити належний механізм заохочення за віддану службу та справедливе покарання за корупційні правопорушення.

Крім того, у статті наголошено на потребі вдосконалення механізмів звітності та відкритості в діяльності військових установ. Це означає розробку та впровадження ефективних процедур публічного звітування. Такий підхід сприятиме збільшенню відкритості та впевненості громадськості у військових установах, що знизить ризик виникнення корупційних схем.

Узагальнюючи, варто зазначити, що сьогодні комплексний підхід до запобігання корупції у Збройних силах України є вкрай необхідним, а дотримання рекомендацій, викладених авторами статті, може стати важливим кроком у підвищенні прозорості та запобіганні корупційним ризикам у структурах Збройних сил України.

Ключові слова: Збройні сили України, запобігання корупції, корупційний ризик, антикорупційне законодавство.

Постановка проблеми. Проблема запобігання корупції у Збройних силах України становить серйозний виклик для держави та військових структур. Незважаючи на вжиття різноманітних антикорупційних заходів, корупційні правопорушення залишаються поширеними в ЗСУ. Постановка проблеми полягає в ідентифікації та аналізі факторів, які сприяють поширенню корупції у військовому середовищі, а також у розробці і впровадженні ефективних стратегій та механізмів для її запобігання. Низькі заробітні плати військовослужбовців, недостатність контрольних механізмів, брак етичної свідомості серед окремих категорій військового персоналу – лише деякі з факторів, що призводять до поширення корупції у Збройних силах України. Розв'язання цієї проблеми потребує комплексного підходу, системних реформ у фінансовому контролі, розвитку ефективних механізмів моніторингу та аудиту, підвищення етичної культури серед військовослужбовців, а також створення механізмів заохочення за віддану службу та справедливого покарання за корупційні дії.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженню проблеми корупції в Україні, зокрема у ЗСУ, присвятили свої роботи такі вчені, як: А. В. Волошенко, І. І. Войтович, О. Ю. Василенко, О. О. Котелянець та ін.

Мета статті – визначити причини, що сприяють поширенню корупції у Збройних силах України, та запропонувати комплекс заходів задля мінімізації корупційних правопорушень у структурах ЗСУ, що сприятиме підвищенню довіри громадськості та збільшенню охочих громадян добровільно вступити на захист Батьківщини.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні сектор оборони належить до найбільш фінансовоємних, оскільки наша держава вимушена захищати свою незалежність, відстоювати територіальну цілісність [1]. Оборонний бюджет України, за даними Міністерства оборони, становить 1,164 трлн гривень, з яких 862 млрд гривень – витрати на персонал, 265, 4 млрд гривень – витрати на зброю та техніку, 36 млрд гривень – експлуатаційні витрати та відновлення інфраструктури, 0,6 млрд гривень – на забезпечення роботи апарату МО [2]. Відповідно такі великі витрати з Державного бюджету України підвищують корупційні ризики в оборонному секторі держави, зокрема у ЗСУ.

Насамперед варто визначити поняття корупції. Отже, згідно з Законом України “Про запобігання корупції”, корупція – використання особою, яка може бути суб’єктом корупційного правопорушення, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [3].

Міністерство оборони України активно працює над подоланням корупції у військовій сфері, визначаючи пріоритети та стратегічні напрями дії. Це:

1. Створення ефективної системи запобігання корупції в усіх структурних підрозділах МОУ. Для забезпечення цього аспекта М. С. Калітнік та Н. А. Гончарук пропонують, що таких цілей можна досягти через впровадження антикорупційної політики, яка передбачає поступове зменшен-

ня рівня корупції та впровадження ефективних механізмів запобігання та протидії корупції в Україні. Також потрібно визначити стратегічні та тактичні цілі боротьби з корупцією в Збройних силах України, поставити завдання перед конкретними антикорупційними органами та обрати засоби протидії корупції [10]. Зокрема, задля подолання проблеми закупівель для ЗСУ заступник міністра оборони заявив про створення нової агенції “Державний оператор тилу” в Україні з грудня 2023 року, яка буде відповідальна за всі потреби Збройних сил України. Кліменков також зазначив, що зміни в правилах закупівель харчування – це тимчасовий захід, спрямований на значне зниження корупційних ризиків ще до запуску “Державного оператора тилу”. Отже, 1 грудня 2023 року було створено “Державний оператор тилу” (ДОТ) – це державна агенція, що відповідає за забезпечення потреб у підтримці Збройних сил України в тилівій сфері. Основні мети ДОТ містять постійне забезпечення потреб Збройних сил України, збудження довіри суспільства, ринків, держави та міжнародних партнерів, а також забезпечення інституційної стійкості [11].

2. Зміцнення кадрової політики для забезпечення доброчесності персоналу містить впровадження строгих вимог щодо відбору кандидатів на посади у Збройних силах України, проведення систематичних перевірок антикорупційного та етичного характеру серед військовослужбовців, а також навчання персоналу принципам доброчесності та професійної етики.

3. Залучення громадськості до максимальної підтримки. Передбачає активну співпрацю з громадськими організаціями, медіа та іншими зацікавленими сторонами з метою виявлення, вирішення та запобігання корупційним явищам у Збройних силах України. Це може містити організацію громадських обговорень, проведення антикорупційних кампаній, а також створення механізмів зворотного зв'язку з громадськістю для забезпечення відкритості та прозорості у військових структурах.

4. Забезпечення прозорості та відкритості у всіх аспектах діяльності. Наприклад, як зазначили Д. І. Гончарук та Р. В. Пікуль, нові зміни в системі фінансового контролю в Збройних силах України стали важливим кроком у подоланні корупції. Міністерство оборони України опублікувало детальну інформацію про те, як буде здійснюватися декларування в рамках антикорупційного законодавства під час проведення кампанії декларування. Однією з ключових ініціатив є особисте подання декларації через заповнення спеціальної електронної форми після перевірки особистого електронного кабінету суб'єкта декларування в Реєстрі. Цю декларацію потрібно подавати незалежно від того, чи перебуває суб'єкт декларування в Україні чи за її межами [9].

Також важливими є превентивні заходи, спрямовані на зменшення корупції у сфері державних закупівель та ефективне управління ресурсами [4].

На жаль, факти корупційних правопорушень підтверджуються великою кількістю судових вироків, наприклад вирок Державного міського суду Донецької області від 03.05.2023 р. у справі № 229/4290/23 встановлено, що особа отримала неправомірну вигоду у вказаній сумі за вчинення дій в її інтересах у вигляді сприяння у проходженні військової служби в умовно безпечному місці, розташованому поза межами служби в умовно безпечному місці, розташованому поза межами безпосереднього зіткнення з ворогом, через віддання відповідного наказу [5].

Також показовим є вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 13.02.2023 року у справі № 639/462/23, де особа, діючи умисно, з корисливого мотиву, з метою особистого протиправного збагачення повідомила іншу особу про дисциплінарну відповідальність, яка йому загрожує у разі, якщо про факти порушення службової дисципліни стане відомо вищому командуванню військової частини або військовій службі правопорядку. Водночас особа наголосила, що у разі відмови іншої від передання їй неправомірної вигоди у розмірі 12000 гривень особа, будучи командиром, до повноважень якого входить вирішення питань щодо накладення дисциплінарних стягнень, вживатиме заходів щодо створення штучних перешкод під час проходження служби у складі військової частини [6].

Також серед факторів поширення корупції вагоме місце посідають нестабільність та недостатність нормативно-правової бази. Зокрема, фактор, який, на нашу думку, сприяє поширенню корупції у структурах ЗСУ, – відсутність закону про демобілізацію. Відповідно велика кількість

військовослужбовців, бажаючи певним способом полегшити умови проходження служби, вчиняють корупційні правопорушення, тому ухвалення закону, який би чітко регулював терміни проходження військової служби, особливо на лінії зіткнення, істотно би зменшив випадки вчинення корупційних правопорушень у Збройних силах України.

Низький рівень етичної свідомості серед військового командування є також істотним фактором, який сприяє поширенню корупції у ЗСУ. Сьогодні на різноманітних онлайн-платформах є можливість проходження навчання з антикорупційної підготовки. Наприклад, платформа “Сосвіта” пропонує до перегляду освітні серіали, які зорієнтовані на антикорупційну тематику, зокрема на сферу оборони. Ці серіали найбільш підходять для перегляду керівниками та персоналом Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України, а також особами, що перебувають у резерві кандидатів для просування на посади, де вони мають запобігати корупції [7]. НАЗК також запустило новий онлайн-курс “Антикорупційний уповноважений”, який допоможе зрозуміти основні аспекти запобігання та протидії корупції [8]. Однак, на нашу думку, такі навчання мають бути обов’язковими для проходження як серед військового командування ЗСУ, так і для усіх військовослужбовців. Це допоможе утвердити культуру нульової терпимості до корупції в армії та забезпечить її більшу ефективність у виконанні стратегічних завдань.

Висновки. З викладеного матеріалу випливає, що оборонний сектор України, враховуючи його стратегічне значення для збереження незалежності та територіальної цілісності, зіштовхується з серйозними викликами, зокрема з корупцією.

Міністерство оборони України визнає проблему корупції та встановлює антикорупційні програми з метою запобігання її поширенню в структурах оборонного відомства та Збройних сил. Ці програми містять створення ефективних інституційних механізмів контролю, підвищення етичної свідомості персоналу та забезпечення прозорості.

Однак наявність вакууму у законодавстві, зокрема брак закону про демобілізацію, створює умови для корупційних дій. Ухвалення відповідного закону може сприяти зниженню ризику корупції в Збройних силах.

Важливо також наголосити на значенні освіти та навчання як інструментів боротьби з корупцією. Підвищення етичної свідомості серед військового персоналу може допомогти у зменшенні поширення корупції в армії.

Загалом подолання корупції в оборонному секторі України потребує системного підходу, який містить законодавчі, інституційні, освітні та культурні заходи. Тільки комплексні заходи забезпечать ефективний контроль над корупцією та збережуть стратегічну важливість оборонного сектору для держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056). База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Дата звернення: 02.09.2024).
2. Піскун І. І., Левчук В. Д.. Теоретико-правові проблеми корупції в оборонній сфері теорія та історія держави і права, міжнародне право. Юридичний вісник 3 (48). 2018. С. 52–57.
3. МОУ: вебсайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/> (Дата звернення: 02.09.2024).
4. Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 05 липня 2023 року у справі № 229/4290/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112009997> (Дата звернення: 02.09.2024).
5. Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 13.02.2023 року у справі № 639/462/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112009997> (Дата звернення: 02.09.2024).
6. Сарат А. О., Бурак М. В. Корупція в оборонно-промисловому комплексі як загроза національним інтересам і національній безпеці України. Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання. Харків, 2017. С. 131–135

7. Стоп корупція для військовослужбовців. Дія освіта вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/stop-corruption> (Дата звернення: 02.09.2024).
8. Антикорупційне навчання: НАЗК запустило новий онлайн-курс “Антикорупційний уповноважений” URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antikoruptsiyne-navchannya-nazk-zapustilo-novyj-onlajn-kurs-antikoruptsiynj-upovnovazhenyj/> (Дата звернення: 02.09.2024).
9. Пікуль Р. В., Гончарук Д. І. Механізми подолання корупції в Збройних силах України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р.) Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 311 с.
10. Калітнік М. С., Гончарук Н. А. Профілактика корупційних злочинів у Збройних силах України. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1599e8dd-f383-400c-9176-d70f9543526e/content> (Дата звернення: 02.09.2024).
11. Державний оператор тилу, Міноборони та НАЗК напрацьовують антикорупційні запобіжники в закупівлях харчів для ЗСУ. Суспільне новини: вебсайт. URL: <https://suspilne.media/719196-derzavnij-operator-tilu-minoboroni-ta-nazk-napracovuut-antikorupcijni-zapobizniki-v-zakupivlah-harciv-dla-zsu/> (Дата звернення: 02.09.2024).

REFERENCES

1. *Pro zapobihannya koruptsiyi: Zakon Ukrayiny* [On Prevention of Corruption”: The Law of Ukraine] (Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2014, No. 49, st. 2056). *Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
2. Piskun, I. I., Levchuk, V. D. *Teoretyko-pravovi problemy koruptsiyi v oboronniy sferi teoriya ta istoriya derzhavy i prava, mizhnarodne pravo*. [Theoretical and legal problems of corruption in the defense sector theory and history of state and law, international law]. *Yurydychny visnyk* 3 (48). 2018. P. 52–57. [In Ukrainian].
3. *MOU*: veb sayt. Retrieved from: <https://www.mil.gov.ua/> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
4. *Vyrok Druzhkivs'koho mis'koho sudu Donets'koyi oblasti* [The verdict of the Druzhkivka City Court of Donetsk region] vid 05 lypnya 2023 roku u spravi No. 229/4290/23. Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen’: veb sayt. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112009997> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
5. *Vyrok Zhovtnevoho rayonnoho sudu m. Kharkova* [The verdict of the Zhovtnevyi District Court of Kharkiv] vid 13.02.2023 roku u spravi No. 639/462/23. Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen’: veb-sayt. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112009997> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
6. Sarat, A. O., Burak, M. V. *Koruptsiya v oboronno-promyslovomu kompleksi yak zahroza natsional'nykh interesam i natsional'niy bezpetsi Ukrayiny*. [Corruption in the defense industry as a threat to Ukraine’s national interests and national security]. *Universytets'ki kryminal'no-pravovi ta kryminolohichni chytannya*. Kharkiv, 2017. P. 131–135. [In Ukrainian].
7. *Stop koruptsiya dlya viys'kovosluzhbovtiv*. [Stop corruption for military personnel]. Diya osvita veb sayt. Retrieved from: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/stop-corruption> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
8. *Antykoruptsiyne navchannya: NAZK zapustilo novyy onlayn-kurs “Antykoruptsiynyy upovnovazhenyy”* [Anti-corruption training: NACP launches new online course “Anti-Corruption Commissioner”]. Retrieved from: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antikoruptsiyne-navchannya-nazk-zapustilo-novyj-onlajn-kurs-antikoruptsiynj-upovnovazhenyj/> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
9. Pikul', R. V., Honcharuk, D. I. *Mekhanizmy podolannya koruptsiyi v zbroynykh sylakh Ukrayiny. Realizatsiya derzhavnoyi antykoruptsiynoyi polityky v mizhnarodnomu vymiri* [Mechanisms for overcoming corruption in the Armed Forces of Ukraine. Implementation of the state anti-corruption policy in the international dimension]: materialy VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 7–8 hrud. 2023 r.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 2023. 311 p. [In Ukrainian].
10. Kalitnyk, M. S., Honcharuk, N. A. *Profilaktyka koruptsiynykh zlochyniv u zbroynykh sylakh Ukrayiny*. [Prevention of corruption crimes in the armed forces of Ukraine]. Retrieved from: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1599e8dd-f383-400c-9176-d70f9543526e/content> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].
11. *Derzhavnyy operator tylu, Minoborony ta NAZK naprats'ovuyut' antykoruptsiyni zapobizhnyky v zakupivlyakh kharchiv dlya ZSU*. [The State Logistics Operator, the Ministry of Defense and the NACP are developing anti-corruption safeguards in the procurement of food for the Armed Forces] *Suspil'ne novyny*: veb-sayt. Retrieved from: <https://suspilne.media/719196-derzavnij-operator-tilu-minoboroni-ta-nazk-napracovuut-antikorupcijni-zapobizniki-v-zakupivlah-harciv-dla-zsu/> (Accessed: 02.09.2024). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 11.09.2024 р.

Iryna KHOMYSHYN

Lviv Polytechnic National University,
Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Dr. Habil. (Law), Full Professor
iryna.y.khomyshyn@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-6180-3478

Viktoriia HATALA

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Student of the Second (Master's)
Level of Higher Education
viktoriia.hatala.mpyprz.2024@lpnu.ua
ORCID: 0009-0003-7603-0855

PREVENTING CORRUPTION IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article extensively explores the issue of corruption within the Armed Forces of Ukraine and identifies various factors contributing to its prevalence. Among these factors, significant importance is attributed to inadequate salaries for military personnel, instability of the legal framework, insufficient control mechanisms, and low levels of ethical consciousness among military leadership. The analysis conducted demonstrates that these factors pose serious challenges in the sphere of corruption prevention within the structures of the Armed Forces of Ukraine.

In order to effectively combat the aforementioned problem, the authors propose a series of specific measures and recommendations. Firstly, it is necessary to implement systemic changes in the realm of financial control, including enhancing transparency and accountability for the use of budgetary funds. Additionally, the development of an effective monitoring and auditing system is crucial to promptly identify instances of corruption.

Furthermore, the authors recommend focusing on enhancing ethical culture among military personnel through the introduction of specialized programs and training on morality and professional ethics. It is also important to improve the system of internal control and discipline and ensure an adequate mechanism for rewarding dedicated service and fair punishment for corrupt violations.

Moreover, the article emphasizes the need to improve mechanisms of accountability and transparency in the activities of military institutions. This entails the development and implementation of effective procedures for public reporting. Such an approach will contribute to increased openness and public confidence in military institutions, thereby reducing the risk of corruption schemes.

In conclusion, it is worth noting that a comprehensive approach to preventing corruption within the Armed Forces of Ukraine is highly necessary today, and adherence to the recommendations laid out by the authors of the article could be a significant step in enhancing transparency and preventing corruption risks within the structures of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, corruption prevention, corruption risk, anti-corruption legislation.